

TEXTUS ET PICTURA V

Klocek - kolekcja - miscellanea
Średniowieczna książka jako zbiór

Toruń

11-13 kwietnia 2024

Interdyscyplinarna międzynarodowa
konferencja naukowa
zorganizowana
przez Wydział Sztuk Pięknych UMK,
Bibliotekę Uniwersytecką w Toruniu
oraz Instytut Historii Nauki PAN im. Ludwika
i Aleksandra Birkenmajerów w Warszawie
dofinansowana z programu Ministra Nauki
i Szkolnictwa Wyższego
„Doskonała Nauka II”

MIEJSCE OBRAD

Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu
ul. Gagarina 13
Sala audytoryjna (parter)

PROGRAM OBRAD

Rozpoczęcie konferencji
9.30

Powitania:

Krzysztof Nierzwicki, Dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu
Joanna Kucharzewska, Dziekan Wydziału Sztuk Pięknych UMK w Toruniu
Wprowadzenie do przedmiotu i struktury obrad:
Monika Jakubek-Raczkowska

Blok I: LIBER

Średniowieczna książka jako zbiór – wprowadzenie

prowadzenie: **Mieczysław Mejor** (Instytut Badań Literackich PAN w Warszawie)

10.15–11.00 Wykład wprowadzający

Wojciech Mrozowicz (Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego)
O rękopisach złożonych i pewnych ich złożoności konsekwencjach

11.00–11.20

Monika Jakubek-Raczkowska (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)
Kodeks złożony jako całość: kryterium integralności

11.20–11.40

Katarzyna Płonka-Balus (MNK – Muzeum Książąt Czartoryskich w Krakowie /
/Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Gdańskiego)
Średniowieczna książka iluminowana jako zbiór obrazów

Dyskusja do 12.00
Przerwa do 12.30

Blok II: TEXTUS

Teologia, prawo i historia. Średniowieczny kanon tekstowy

prowadzenie: **Jacek Soszyński** (Instytut Historii Nauki PAN
im. L. i A. Birkenmajerów w Warszawie)

12.30–12.50

Agnieszka Fabiańska (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie)
Średniowieczne historie biblijne – specyfika gatunku i najpopularniejsze dzieła

12.50–13.10

Guillaume Bankowski (Université Lumière Lyon 2)
Tomasz Dalewski (Université Jean Moulin Lyon 3)
Autorytet papieski żądany zza Alp: kolekcja kanoniczna w wielotekstowych kodeksach renesansu karolińskiego jako świadek relacji centrum-peryferie

13.10–13.30

ks. Wojciech Baran (Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej)
Komentarze do „Sentencji” Lombarda i nie tylko w zbiorach Archiwum i Biblioteki Krakowskiej Kapituły Katedralnej

13.30–13.50

Jerzy Kaliszuk (Instytut Historii Nauki PAN im. L. i A. Birkenmajerów w Warszawie)
Płynność tekstu, płynność kodeksu. Od *Legenda aurea*
Jakuba de Voragine do *Legendae sanctorum*

Dyskusja do 14.15
Przerwa obiadowa do 15.15

Blok III; MISCELLANEA
Studia przypadków

prowadzenie: **Rafał Wójcik** (Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu)

15.15–15.35

ks. Michał Sołomieniuk (Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie)

Ewangeliarz kruszwicki z XII wieku jako przykład dzieła złożonego

15.35–15.55

Marta Czyżak (Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu)

Manuale lekarza konwentu? Kolekcja traktatów medycznych (Rps 12/II) w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu

15.55–16.15

Karolina Szula (Instytut Studiów Klasycznych, Śródziemnomorskich i Orientalnych Uniwersytetu Wrocławskiego) *Opuscula medica* w krakowskim manuskrypcie BJ 818

16.15–16.35

Alicja Szulc (Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu)

Collectio selecta, collectio fortuita? O intencjonalności twórców średniowiecznych miscellaneów. Głos w dyskusji

Dyskusja do 17.00
Przerwa do 17.15

Blok IV; LIBER

Komentarze do sesji posterowej

prowadzenie: **Juliusz Raczkowski** (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

17.15–17.20 **Patrycja Klimczak, Izabela Klawińska, Barbara Banasiak**

(Książnica Kopernikańska w Toruniu) Klocek intrologatorski – oprawy konserwatorskie odłączonych druków ze zbiorów Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu

17.20–17.25 **Anna Putkowska** (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

Dwa tomy homiliarza BDP 1(2)–2(3) z Pelplina

17.25–17.30 **Weronika Brączkowska** (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

Francuski manuskrypt BDP 4(8) z Pelplina

17.30–17.35 **Michał Radtke** (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

Rękopis *Summa Theologiae* BDP 19(29) z Pelplina

17.35–17.40 **Justyna Wojnowska** (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

Rękopis *Gregori Magni Opera* Rkp.1716 z Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu

17.40–17.45 **Monika Żyłka** (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

Mszał cysterski Ms 1552 z Biblioteki Książąt Czartoryskich w Krakowie

Dyskusja do 18.00
Przerwa do 18.30

WYKŁAD WIECZORNY / EVENING LECTURE; LIBER

18.30–19.30

Milada Studničková

(Institute of Art History of the Czech Academy of Science in Prague)

The Jena Codex or layers of Hussite memory

Introduction: **Marek Walczak**

(Instytut Historii Sztuki UJ /

/ Institute of Art History / Jagellonian University in Krakow)

PIĄTEK, 12 IV 2024

Blok V: LIBER ET STUDIA

Prezentacje projektów badawczych nad średniowiecznymi księgami

prowadzenie: **Arkadiusz Wagner** (Instytut Badań Informacji i Komunikacji UMK w Toruniu)

9.00–10.30

CLUSTER OF EXCELLENCE
UNDERSTANDING
WRITTEN ARTEFACTS

I. Zespół badawczy z CENTRE FOR THE STUDY OF MANUSCRIPT CULTURES UNIwersYTETU W HAMBURGU:

Grzegorz Nehring, Olivier Bonnerot, Sebastian Bosch, Claudia Colini, Alba Fedeli, Katerina Grigoriadou, Oliver Hahn, Agnieszka Helman-Ważny, Kyle Ann Huskin, Sowmeya Sathiyamani, Ivan Shevchuk (UHH), Katrin Janz-Wenig (Stadtbibliothek w Hamburgu), Ira Rabin (Bundesanstalt für Materialforschung und -Prüfung w Berlinie)

Grzegorz Nehring The CSMC Mobile Lab for the study of written artifacts

Ivan Shevchuk, Kyle Ann Huskin More than one text: multispectral imaging at the CSMC and recovery of lost writing in medieval manuscripts

Katerina Grigoriadou Ink analysis on two comparable manuscripts from the State- and University Library of Hamburg by means of analytical spectroscopic methods: the case of Cod. Cath. 11 and Cod. Petri 64

Giuseppe Marotta The Qur'anic Manuscript and its parts: textual subdivisions, fragments, single and multivolume codices in collections

10.30–11.30

II. Zespół badawczy z CZESKIEJ AKADEMII NAUK W PRADZE:

Jan Dienstbier, Milada Studničková (Institute of Art History of the Czech Academy of Sciences in Prague)

Jan Dienstbier Artistic traditions and devotional innovations: Bohemian prayer books 1380–1480

Przerwa do 11.45

11.45–13.00

NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI

III. Zespół projektu LITURGICA POLONIAE: Paweł Figurski, Irina Chachulska, Piotr Ziółkowski (Instytut Sztuki PAN w Warszawie), Katarzyna Danilewicz (Instytut Nauk o Sztuce KUL w Lublinie), Jakub Kubieniec (Instytut Muzykologii UJ w Krakowie), Weronika Liszewska (ASP w Warszawie), Adam Poznański (Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu), Monika Jakubek-Raczkowska, Juliusz Raczkowski (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu), Jacek Tomaszewski (Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie)

Paweł Figurski Wstępny opis projektu

Adam Poznański Przedstawienie wzoru opisu katalogowego

Paweł Figurski Prezentacja platformy internetowej projektu *Liturgica Poloniae*
Wybrane zabytki i ich problematyka:

Paweł Figurski Nieznany pontyfikał z XII wieku (Wrocław, AABK Ms. 148)

Irina Chachulska Cysterski gradual (Pelplin, BDP 118(449)–119(450))

Monika Jakubek-Raczkowska, Juliusz Raczkowski Kodeks Matyldy (Düsseldorf, ULB C91)

13.00–13.45

NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI

IV. Zespół projektu KRONIKA CYSTERSÓW PELPLIŃSKICH – OPRACOWANIE I EDYCJA: Piotr Oliński (Instytut Historii i Archiwistyki UMK w Toruniu), Radosław Piętka (Instytut Filologii Klasycznej UAM w Poznaniu), Piotr Kołodziejczak (Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN w Warszawie), Anna Strehlke (Instytut Historii i Archiwistyki UMK w Toruniu)

Piotr Oliński, Radosław Piętka Założenia projektu

13.45–15.00

V. Zespół projektu RATUJEMY PELPLIŃSKĄ BIBLIĘ GUTENBERGA:
Juliusz Raczkowski, Jolanta Czuczko, Karolina Komsta-Sławińska, Dorota Jutrzenka-Supryn (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu), Ewa Chlebus, Joanna Sroka (Biblioteka Elbląska), Grzegorz Nehring (CSMC w Hamburgu)

PREZENTACJI TOWARZYSZY SESJA POSTEROWA

Juliusz Raczkowski Założenia i przebieg projektu oraz prezentacja strony www
Dorota Jutrzenka-Supryn Nowoczesne metody badań drogą do rozpoznania dzieła Gutenberga

Grzegorz Nehring Nieinwazyjne badania zestawem CSMC Mobile Lab
Ewa Chlebus, Karolina Komsta-Sławińska Pelplińska Biblia Gutenberga –
– analiza materiałoznawcza i technologiczna

Jolanta Czuczko, Dorota Jutrzenka-Supryn, Joanna Sroka Wybrane aspekty konserwacji i restauracji pelplińskiej Biblii Gutenberga

Przerwa obiadowa do 16.00

Blok VI: MISCELLANEA

Z zagadnień integralności kodeksów

prowadzenie: **Krzysztof Bracha** (Instytut Historii UJK w Kielcach)

16.00–16.20

Mikhail Khorkov (Instytut Historii Nauki PAN im. L. i A. Birkenmajerów w Warszawie)
A manuscript difficult to catalogue: on the relationship between the structure and development history of the collected Carthusian codex H 135 from Erfurt

16.20–16.40

Jacek Soszyński i Paulina Pludra-Żuk (Instytut Historii Nauki PAN im. L. i A. Birkenmajerów w Warszawie)
Kodeks wilanowski: razem czy osobno?

16.40–17.00

Adrien Quéret-Podesta (Instytut Sławistyki PAN w Warszawie)
Razem czy osobno? O naturze związku między dwoma rękopisami z popradzkiego Oddziału Archiwum Państwowego w Preszowie

17.00–17.20

Arkadiusz Adamczuk (Biblioteka Uniwersytecka KUL w Lublinie)
Liber impressus cum libro manuscripto. Klocek introligatorski zawierający *Expositio super toto psalterio* Johannaesa de Turrecremata oraz łaciński i niemiecki psalterz.
Analiza przypadku

Dyskusja do 17.45
Przerwa do 18.00

WYKŁAD WIECZORNY / EVENING LECTURE: STUDIA
18.00–19.30

Claudia Colini

(Centre for the Study of Manuscript Cultures, Hamburg)

INK-clusion: the case of Arabic manuscripts collecting and transmitting ink recipes

Introduction: **Monika Opalińska**

(Instytut Anglistyki UW / Institute for English Studies, University of Warsaw)

SOBOTA, 13 IV 2024

Blok VII: PICTURA

Z zagadnień średniowiecznego iluminatorstwa

prowadzenie: **Michał Woźniak** (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

9.00–9.20

Justyna Łuczyńska-Bystrowska (Muzeum Narodowe w Krakowie – Muzeum Książąt Czartoryskich) *Extremely Curious Collection of Illuminated Miniature Paintings Taken from the Papal Chapel in Vatican*, czyli o kolekcjonowaniu rękopisów iluminowanych w XIX wieku

9.20–9.40

Łukasz Krzyszczuk (Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu)

Żmija *dipsas* w *Liber de natura rerum* Tomasa z Cantimpré

9.40–10.00

Anna Wszyńska (badaczka niezależna)

O modzie przed Matthäusem Schwarzem. Stroje w rękopisach i uwagi o wykształceniu się trachtenbuchów

Dyskusja do 10.20
Przerwa do 10.40

Blok VIII: CODICES - MUSICA - FRAGMENTA

Z zagadnień kodykologicznych i źródłoznawczych

prowadzenie: **Jerzy Kaliszuk** (Instytut Historii Nauki PAN im. L. i A. Birkenmajerów w Warszawie)

10.40–11.00

Czesław Grajewski (Instytut Historii Sztuki UKSW w Warszawie)

O fragmentarycznie zachowanym oficjum o św. Katarzynie w trzynastowiecznym rękopisie W12 z The Walters Art Museum w Baltimore

11.00–11.20

ks. Piotr Wiśniewski (Instytut Nauk o Sztuce KUL w Lublinie)

Fragmety kodeksu chorałowego z Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie

11.20–11.40

Dominika Grabiec (Instytut Sztuki PAN w Warszawie)

Dominikański graduał sygn. 2010 z Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu –
– problemy datowania i proveniencji

11.40–12.00

Dagmara Wójcik-Zega (Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie)

Klocki, mowy i uczeni, czyli o znaczeniu badania średniowiecznych filigranów dla historii Uniwersytetu Krakowskiego (i nie tylko)

12.00–12.20

Ewa Chlebus (Biblioteka Elbląska)

Średniowieczne oprawy pergaminowe z usztywnionym grzbietem z terenu Prus

Dyskusja do 12.45
Przerwa do 13.00

Blok IX: LIBER ET MUSICA

Antyfonarz L7 z Opactwa ss. Benedyktynek w Żarnowcu

prowadzenie: **Czesław Grajewski** (Instytut Historii Sztuki UKSW w Warszawie)

13.00–14.45

Małgorzata Myślicka (Muzeum Narodowe w Warszawie)

Małgorzata Pronobis-Brzezińska (Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu) Konserwacja-restauracja

Irina Chachulska (Instytut Sztuki PAN w Warszawie)

Paleografia muzyczna

Piotr Ziółkowski (Instytut Sztuki PAN w Warszawie)

Tradycja liturgiczno-muzyczna

Mateusz Marszałkowski (Instytut Historii Nauki PAN im. L. i A. Birkenmajerów w Warszawie)

Dekoracje

Jerzy Kaliszuk (Instytut Historii Nauki PAN im. L. i A. Birkenmajerów w Warszawie)

Kontekst historyczny

Dyskusja do 15.00

Przerwa obiadowa do 16.00

Blok X: TRADITIO

Kodeks – inkunabuł – starodruk. Książka w okresie wczesnonowożytnym

prowadzenie: **Wojciech Mrozowicz**

(Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego)

16.00–16.20

Marek Walczak (Instytut Historii Sztuki UJ w Krakowie)

O inicjałach w rękopisach liturgicznych o. Błażeja Dereya OP (ok. 1587–1666)

16.20–16.40

Adam Szczepaniec (Biblioteka Jagiellońska w Krakowie)

Kilka uwag o odtwarzaniu inkunabułowymi klocków introligatorskich w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej

16.40–17.00

Jadwiga Jaźwierska (Biblioteka Uniwersytecka KUL w Lublinie)

Bibliotheca Rudolphina – stare druki i rękopisy muzyczne ze zbiorów

Biblioteki Uniwersyteckiej KUL (analiza zespołu)

Dyskusja do 17.15

Przerwa do 17.30

PANEL DYSKUSYJNY

Klocek - kolekcja - miscellanea

17.30–19.00

prowadzenie **Monika Jakubek-Raczkowska** i **Jerzy Kaliszuk**

Panel podsumowujący, poświęcony dyskusji nad problemami związanymi z terminologią i opracowaniem naukowym rękopisów „złożonych”

W jakim stopniu rękopisy i klocki introligatorskie stanowiły zbiór przypadkowo zgromadzonych tekstów, które ktoś postanowił oprawić razem, a w jakim odzwierciedlały one określony porządek i były wyrazem organizacji dostępnej wiedzy? Czy teksty gromadzono w jednym woluminie wyłącznie z racji ich użyteczności? Co dyktowało powstawanie struktur złożonych z elementów o różnej metryce i proveniencji? Jak klasyfikować, opisywać, datować książki o tego typu strukturze? Jakie problemy rodzą one w procesie konserwacji-restauracji?

W materiale wykorzystano fragmenty iluminacji z kodeksów: BUMK 32/III oraz BDP 43(79)

Komitet naukowy

dr hab. Monika **Jakubek-Raczkowska**, prof. UMK
dr Jolanta **Czuczko**
dr hab. Juliusz **Raczkowski**, prof. UMK
(Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

dr Marta **Czyżak**
dr Krzysztof **Nierzwicki**
(Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu)

dr hab. Jerzy **Kaliszuk**, prof. PAN
dr hab. Jacek **Soszyński**, prof. PAN
dr Mateusz **Marszałkowski**
(Instytut Historii Nauki PAN im. L. i A. Birkenmajerów
Pracownia Wiedzy o Dawnej Książce)

prof. dr hab. Krzysztof **Bracha**
(Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach)

Sekretarze konferencji
Lena **Rydelska**
Weronika **Brączkowska**
(Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)

Wsparcie administracyjne
Anna **Goldstrom**
(Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu)
dr Liliana **Lewandowska**
(Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu)

PROBLEMATYKA OBRAD

W znakomitej większości rękopisy średniowieczne zawierają **więcej niż jeden tekst**. Nawet w przypadku ksiąg określanych w katalogach jednym tytułem, bądź jednorodnych pod względem typu, jak np. Biblia czy antyfonarz, mamy do czynienia z wieloma dziełami, ułożonymi według określonego porządku. Podobnie późnośredniowieczne zbiory kazań lub żywotów świętych to w swej istocie **celowe kolekcje dzieł zgromadzone w jednym nośniku**. Określony układ treści czy porządek ikonograficzny są ważnym elementem interpretacji. Znacznie więcej problemów badawczych przysparza inna kategoria rękopisów, a mianowicie zgromadzenie w jednym woluminie wielu tekstów, których wzajemne relacje są trudno uchwytnie. Tego typu kodeksy opisywane są zazwyczaj w katalogach jako **Varia, Miscellanea**, a w kręgu niemieckim jako *Sammelhandschrift*. Jeszcze inną – choć pokrewną – kategorię rękopisów stanowią zapisane niekiedy w przeciągu wielu lat **składki z różnymi tekstami**, które postanowiono oprawić razem i stworzyć jeden wolumin (np. rękopisy średniowiecznych studentów). Praktyka gromadzenia tekstów w jednym nośniku została przejęta również przez właścicieli pierwszych książek drukowanych. Książki takie, określane jako „**klocki introligatorskie**”, podobnie jak wymienione wyżej rękopisy, stanowią wdzięczny i nierozpoznany jeszcze obszar badawczy. Niewątpliwie, ich powstawanie było związane z zapotrzebowaniem na teksty, ale zagadką do rozwiązania pozostaje zamiysł twórcy (kopisty, właściciela) takiej książki. Konferencja porusza zagadnienia ksiąg złożonych – zarówno manuskryptów, jak i wczesnych druków, związane z m.in. ich treścią (kolekcje tematyczne, zbiory wielotekstowe), uzusem (problem powstawania i wykorzystywania kolekcji), strukturą (sposoby i okoliczności integrowania elementów książek, klocki introligatorskie).